ולא האשה [א]בכתובתה [ב]ולא הבנות במזונותיהן [ג]ולא (את) [א]היבם וכולם אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק: **גמ'** מ"ט [ה]אמר קרא [1]ולו משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה ואינו נוטל בשבח דכתיב בכל אשר ימצא לו ולא בראוי כבמוחזק דכתיב בכל אשר ימצא לו ולא האשה בכתובתה איני והאמר שמואל [ד]בעל חוב גובה את השבח א"ר אבא [ד]מקולי כתובה שנו כאן: ולא הבנות במזונותיהן: מ"ט תנאי כתובה ככתובה דמי: ולא (את) היבם: מ"ט בכור קרייה רחמנא אמר אביי ל"ש אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום אבל [א] דבין יבום לחלוקה שקיל מ"ט [2]יקום על שם אחיו המת אמר רחמנא והרי קם רבא אמר אפי' [ב] דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל מ"ט כבכור מה בכור אין לו קודם חלוקה אף יבם נמי אין לו קודם חלוקה: וכולם אין נוטלין בשבח:
לאיתויי

ולא האשה בכתובתה. לא בשבח שהשביחו אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובה ואח"כ השביחו אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין ולא בראוי כבמוחזק: **ולא הבנות.** שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים אינה ניזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין לא בשבח ולא בראוי: **ולא היבם.** שנוטל פי שנים חלקו וחלק המת שייבם את אשתו אינו נוטל ב)[בחלק] אחיו לא בשבח ולא בראוי: **וכולן אין נוטלים כו'.** מפרש בגמ' [ע"כ] אמאי נקיט ליה: **גמ' כי הוא ראשית אונו ולו משפט הבכורה.** משמע דאלידיה קאי כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו: **לו.** לאב בשעת מיתה: **בעל חוב.** שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות טורף בעל חוב הגוף והשבח והך אשה נמי בעלת חוב היא: **מקולי כתובה.** זה אחד מקולי כתובה: **בכור קרייה רחמנא.** והיה הבכור אשר תלד ו) ומוקמינן ביבמות (דף כד.) דביבם מיירי וקאמר רחמנא דמצוה ג) ליבם בגדול: **יקום על שם אחיו.** והיינו לנחלה כדאמר ביבמות (שם:) בכור קרייה רחמנא ודינו כבכור דלא יטול בראוי ובשבח בין מיתת אביהם לייבום: **והרי קם.** משעה שנשא אשת אחיו כמו ה) פי שנים בנכסים ברשותו וכי אשבח ברשותו ד) אשבח ונוטל פי שנים אף בשבח:
שבחא

נתן אין כאן דהא מילתיה דר"ע דאמר ינתנו לכושל שבהם ור"ע נמי היה מודה ליה אי לאו טעמא דכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה ט)ומסתבר דאתיא ס) אפי' כרבנן דפליגי אר' נתן והיינו טעמא דלא שייכא דר' נתן לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם אלא עכשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם י) להכי מודו ביה רבנן לר' נתן שניתן לבעל חוב ולכתובת אשה אע"ג דלא סבירא להו כר"נ במחיי המלוה שאז יאמרו שאין מוציאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבע"ח ולכתובת גרושתו לפי שיש לו כח גדול בממון זה י)[שיש] ו) ביד אחר ס)ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים והניח פירות התלושין דקתני נמי התם כל הקודם בהם זכה ואיפלגו בה ר"ט ור"ע בריש המשנה במלוה ופקדון ביד אחרים (כתובות דף פד.) ההיא נמי בפירות שאינם ביד היתומים מיירי כדקתני כל הקודם בהם זכה דמשמע בין יורשים בין אשה בין ב"ח כל הקודם בהן זכה ח)ל)לפי שאינם להיתומים בהם כח מהאשה וב"ח יותר משאר מטלטלי דיתמי והשתא דתקון רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי גובה אשה אפילו ממלוה אביהם של יתומים בין גבו קרקע בין גבו מעות דמלוה לא חשיבא ראוי לגבי כתובה אלא מוחזק הוי כדפרישית ובלאו האי מתני' דהכותב (שם דף פד.) שהוכחתי ממנה דמלוה מוחזקת ט) לגבי כתובה גובה אשה כתובתה ממלוה יתומים בזמה"ז אפי' גבו מעות מכח תקנת הגאונים דכיון דעשו מטלטלי כמקרקעי ה"ל מטלטלי שגבו יתומים כחוב אביהם משועבדים לבעל חובו דאביהם מ)מדר' נתן דמה"ט חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים י) (חשובין) משועבדים מה"ט כאילו אביהם גבאן מחיים ולהכי ליכא למימר דליהוי ראוי לענין כתובה כמו לשאר דברים מיהו קשה מ"מ הוו תרי חומרי בכתובה שתקנו הגאונים שתגבה אשה ממטלטלי דיתמי נ)ואי טעון שתגבה אפי' ממלוה הבעל כשגבו היתומים מעות מדר' נתן יא) י"ל לגמרי עשו הגאונים כמקרקעי ועוד שלר"ת שאומר שתקנת הגאונים דאורייתא אינם תרי חומרי כלל ואע"פ שאמרתי כי גם בלא יב) מלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים אין להוכיח כ"כ שיהו מטלטלי שגבו יתומים בחובת אביהם משועבדים לבע"ח ולכתובת אשה מטעם דר' נתן כמו קרקע כשגבו קרקע כיון דאלים שיעבוד קרקע לענין טריפה מלקוחות טפי משיעבוד מטלטלי אך יג) יש להוכיח דאשה גובה ממלוה מההיא דהכותב כמו שפירשתי וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן יד): **ולא** האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם. הא דלא חשיב טו)ס)בעלים דאמר רב פפא בים נוחלין (ב"ב דף קכה: ושם ד"ה אמר) הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק משום דשבח נוטל כדפירש רבינו שמואל התם דכיון דאין יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד וכירושתו טז) בלא לשבח ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו אפי' מה שהלותה מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח בשור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מב:) שאינו יורש נזקי אשתו יז)ע)(לרבנן) משום דהוה כמלוה דמדמי ראוי דבכור לראוי דגבי בעל דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בכור בים נוחלין (ב"ב דף קכד.) יח) דלרבי פ)צריך לאוקמה בגירשה משום דלא חשיב מלוה ראוי בבכור וה"ה באשה אע"ג דבבכור יש יט) פסוקא צ)דילפינן מהדדי ורבנן חשבי לה ראוי אע"ג שאם כ) הזקין שלה נאים לידה כחיים היה עליהם תורת נכסי מלוג כדמוכח מתני' דמלאת האשה (כתובות דף סה:) והאי דשבק כא) בים נוחלין (ב"ב דף קכד:) בעל דאיירי ביה ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה לאו משום דס"ל דבעל שקיל במלוה דהא ודאי לא שקיל כדפרישית אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוה משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי התם בההיא שמעתא ולהכי שבקיה לבעל ונקט בכור והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בהדי הדדי כב)ק)הא אין הבעל ובכור נוטלין בראוי כבמוחזק ואין נוטלין במלוה משום דלגבי בכור משנה שלימה היא כדתנן הכא דאין נוטל בראוי כבמוחזק אבל בעל דאינו נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא ברייתא אלא מימרא היא בפ' יש נוחלין (שם דף קיג.) דא"ל אבהו א"ר ינאי ר) ומטו בה משמיה דר' יהושע מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר כג) הוליד את יאיר וגו': **והאמר** שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן. ביתומים איירי הכא דומיא דבנות במזונותיהן דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים כד) כדתנן בפ' הנושא בכתובות (דף קא:) ובקונטרס פירש מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ולפירושו אין ראייה כה) דמצי איירי שפיר בשבח לקוחות ואין לשון בנות משמע כן כו) דמה ליה בנות יותר מבן דהכי נמי בבן אם פסק עם אשתו כי ההיא דקתני גבי חמשה גובין מן המחוררין והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן אשתו ולא הוה ליה נמי למינקט בנות לשון רבים אלא הוה ליה למיתני ולא בת אשתו במזונותיה דלשון בנות משמע מזון הבנות דתנן בהניזקין (גיטין מח:) שאוכלת בתנאי ב"ד כדתנן בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף נב:) לא כתב לה בנן נוקבן דיהוויין ליכי מינאי כו' חייב מפני שהוא תנאי ב"ד ועוד ש)דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה כז)ת)(כתנאי ב"ד) ובתה הניזונית בפסק שפסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים לא מקרי תנאי כתובה דאינה ניזונית מכח שהיא בתה דאפי' בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו שהיא כב"ח אלא כמזון כח) הבת שהוא תנאי ב"ד איירי והנהו לא גבי ממשעבדי כדתנן בגיטין בהניזקין (דף מח:) ובכתובות פ' הנושא (דף קא:) וא"כ הא ודאי הא דקאמרי הכא דאינן גובות שבח כי אם קרן היינו מיתמי ולא מלקוחות ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן כדאמר טעמא משמע אבל ב"ח גובה שבח א)כדאמר שמואל ואפי' מיתמי כדפרישית דביתמי עסקינן ואע"ג דאמר בפרק קמא דב"מ (דף טו.) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות שכך כתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי ואמרוק זבינא אלין אינון עמליהון ושבחיהון אבל המקבל מתנה דלא כתב לה הכי לא גבי כיון דאין לו על מי לחזור מהאי טעמא גופיה ב) דלא גבי מיתמי כט) דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה דיורש כרעיה דאבוה הוי ויש לו לב"ח לגבות את השבח ממנו כמו מאביו ומשום נעילת דלת ל) צריך לתקן שיגבה מהן את השבח יותר ממקבל מתנה דלא שייך לא) נעילת דלת והא דאמרינן בפרק המקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח כו' משמע דאם השביחו יתומים לא גבי בעל חוב שבחא היינו דוקא בשעשאה אפותיקי דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות דקאמר שמואל ג' שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים אלו הם בכור לפשוט ובעל חוב ליתומים וב"ח ללקוחות ומההוא דשמואל מייתי התם לב) דאי איתו יתמי ראייה דאינהו אשבחן בדמי מסלקינן להו משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי לג) דפריך עליה מי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבחא והאמר שמואל ב"ח גובה מן השבח ומשני הכא במאי עסקינן בשעשאה אפותיקי לד) (כי) הא דאמר ב"ח גובה שבח כגון דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי לה) ונשאר שדות ד) של ב"ח ונטעה שלא ברשות ונגרע כמו של ב"ח כמה שנעשית אפותיקי למשום דהויא כמאן דגביא צריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות והיינו דקאמר בתחלת הסוגיא גבי יתומים ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא גם בקונטרס פי' לו) עלה דכשנעשית אפותיקי מוכח כדלקמן בשמעתין ומה שמירך הש"ס תחלת הקושיא דשמואל לז) הא דמסיק בה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק כו' לא קאי במסקנא דמוקמינן לה כשעשאו אפותיקי דלפי' מסיק בה שיעור ארעא ושבחא צריך לשלם ליתומים וללקוחות דמי שבחן כדפרי' ועוד דעל כרחין הך לח) יתומים אומרים אנו השבחנו לא מתוקמא דלא מסיק בה שיעור ארעא ושבחא דא"כ אפילו אביכם השביח לא שקיל אלא ודאי במסיק
ביה

מסורת הש"ס

א) [ב"ב קכד:], ב) [ב"ב קלא:], ג) ב"מ יד: טו. קי: [ב"ק לה:], ד) [ב"ב קלג: כתובות קי:], ה) ל"ק, ו) [דברים כב], ז) ב"א בגדול לייבם, ח) ל"ל קמו ל"ק, ט) מסתבר ל"ק, י) ל"ק, כ) יותר ממה ל"ק, ל) ב"א לפי שאינם ביד היתומי' יש כחם כח האשה ובעל חוב יותר כו' ל"ק, מ) ב"א מדר' נתן דמהאי טעמא דחשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים משועבדים מהאי טעמא חשבינן למטלטלי דיהוי כאילו אביהם גבאן כו' ל"ק, נ) ב"א ותקנו נמי שתגבה כו' כלל ואע"פ שאמרתי שגובה ממלוה דיתמי מכח תקנת כו' ל"ק, ס) ל"ל בעל כו' מיד ובירושתו לא בשבח ונראה וכו' ל"ק, ע) ל"ק מ"ו, פ) דוקא צריך ל"ק, צ) ילפינן ל"ק, ק) ב"א דאין הבעל ל"ק, ר) [שם איתא אמר רבי ינאי כו' דר"י בן קרחה כו' שנאמר ושגוב הוליד כו'], ש) ל"ל דמפרש הכא טעמא כו'. ל"ק, ת) ל"ק מ"ו, א) דאמר שמואל אפי' מיתמי. ל"ק, ב) ל"ל לא לגבי נמי מיתמי דאין כו'. ל"ק, ג) ל"ק מ"ו, ד) ל"ל של בעל חוב והוי כיורד לתוך שדה חבירו ונטעה כו'. ל"ק,

◆

מוסף רש"י

בעל חוב גובה את השבח. וכל הקרקע טורף מיד הלוקח כמו שהיא משובחת על ידי הלוקח (ב"מ יד:). מקולי כתובה שנו כאן. כאן הקלו בכתובה חוץ לאחת מקולי כתובה (כתובות קי:) וכדמפרש טעמא בכתובות (פו.) דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, דניחא לה בכל דהו, כדדרים לקיש טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו (רשב"ם ב"ב קלב:).

◆

רבינו גרשום

אינה גובה כתובה מן השבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת בעלה: ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם: ולו משפט הבכורה. לאיש שהאיש חייב להוריש לבכורו פי שנים מנכסיו ולא האשה: בעל חוב גובה את השבח והאשה נמי בעלת חוב היא: מקולי כתובה שנו. הואיל והקילו על כתובה שאינה גובה מבינונית כבעל חוב אלא מזיבורית וכן שאינה נגבית בלא שבועה הקילו נמי עליה שאינה גובה את השבח כבעל חוב: תנאי כתובה. כדתנן לא כתב לה בנן נוקבן כו': בכור קריה רחמנא. כדדרשינן והיה הבכור אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת: ולו בכור אינו נוטל את השבח. אבל שבח ששבחו בין יבום לחלוקה שקיל: מ"ט יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם. והכי קאמר קרא לכשיקום יקום. כלומר מי שעתיד ליקום על שם אחיו אחר שקם יטול. אבל מאחר שקם דייבם ונחלק ממנו דין בכור וקאי במקום אחיו שמת ושקיל פי שנים בשבח דבין ייבום לחלוקה שקיל חלק של עצמו וחלק של מת. ולא משום דין בכור. דבכור אין לו שבח כלל: ורבא אמר אפי' וכו':

א) נראה דצ"ל ניס דבכור אינו וכו'

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פט"ו מהל' אישות הל"ה טוש"ע אה"ע סי' ק סעיף ג:
קה ב מיי' שם טוש"ע שם סי' קיג סעיף ו:
קו ג מיי' פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז [טוש"ע אה"ע סי' קסג סעי' א]:
ד [מיי' פכ"א מהל' מלוה ולוה הל"א טוש"ע ח"מ סי' קטו סעיף א]:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה:
דברים כא יז

2. וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:
דברים כה ו

◆

שיטה מקובצת

א) אבל בין אוה"ד נמחק: ב) אפי' בין אות ד' נמחק: ג) בגדול ליבם הס"ד ומה"ד בכור קריי' רחמנא ודינו כו' בין מיתה ליבום הס"ד ומה"ד יקום על כו' ביבמות הס"ד: ד) ברשותו נמי אשבח: ה) תי' אפי' נמחק: ו) לידם ולהכי: ז) בזה ביד יותר ממה: ח) זכה ולפי שאין להיתומים ביד רפה בהם כח: ט) מוחזקת היא לגבי: י) יתומים משועבדים כאילו גבאן אביהם מחיים (והם) [וא"כ] הכי נמי מטלטלי שגבו היתומים חשובים משועבדים מהאי טעמא כאילו גבאום אביהם מחיים: יא) רי"ל דלגמרי: יב) בלא מה שפי' דמטלטלי דמלוה דיתמי משתעבדי טפי משאר מטלטלי דיתמי מכח פלוגתא דר"ט ור"ע בלאו הכי משתעבדי מכח תקנת הגאונים חוזרני לומר דמתקנות הגאונים אין: יג) אך מ"מ יש: יד) בעליהן. לשון רבי: טו) חשיב הכא בעל: טז) בא לשבח ונראה דכמו שאין הבעל כו' נוטל במלוה אשתו אפי': יז) לרבנן דרבי אי דהוה: יח) נוחלין דלא צריך התם לאוקמה בגרושה משום: יט) יש פסוקים דילפי מהדדי: כ) שאם היו בידה בחיים: כא) דשבק רב פפא ביש נוחלין כו' נקט פסקא דמלוה גבי בכור: כב) הדדי דאין הבעל: כג) שנאמר ושגוב הוליד: כד) משועבדים כדתנן בהנזקין ומה שפי' בקונטרס הבנות במזונותיהן היינו בנושא אשה ופוסק עמה לזון את בתה ה' שנים שיש לה מאיש אחר והיא גובה אף מן הלקוחות כדתנן בפ' כו': כה) ראיה דמיירי שפיר: כו) כן דלמה ליה למינקט בנות יותר כו' בבן שייך אם פסק עם כו' המחוררין כו' והמקבל עליו: כז) כתובה כתובה ובתה: כח) כמזון הבנות שהוא: כט) מיתמי כיון דאין להם על מי לחזור משמע יע: ל) דלת שייך לתקן: לא) דלאב: לב) התם ראיה דאי איתו כו' דאינהו אשבחו בדמי: לג) באפותיקי איירי דפריך עליה התם מי: לד) אפותיקי פי' הא דאין ב"ח: לה) דרבא וביורד ברשות משאר שדות: לו) פי' שם עלה: לז) דשמואל אדשמואל הא: לח) הך דיתומים: